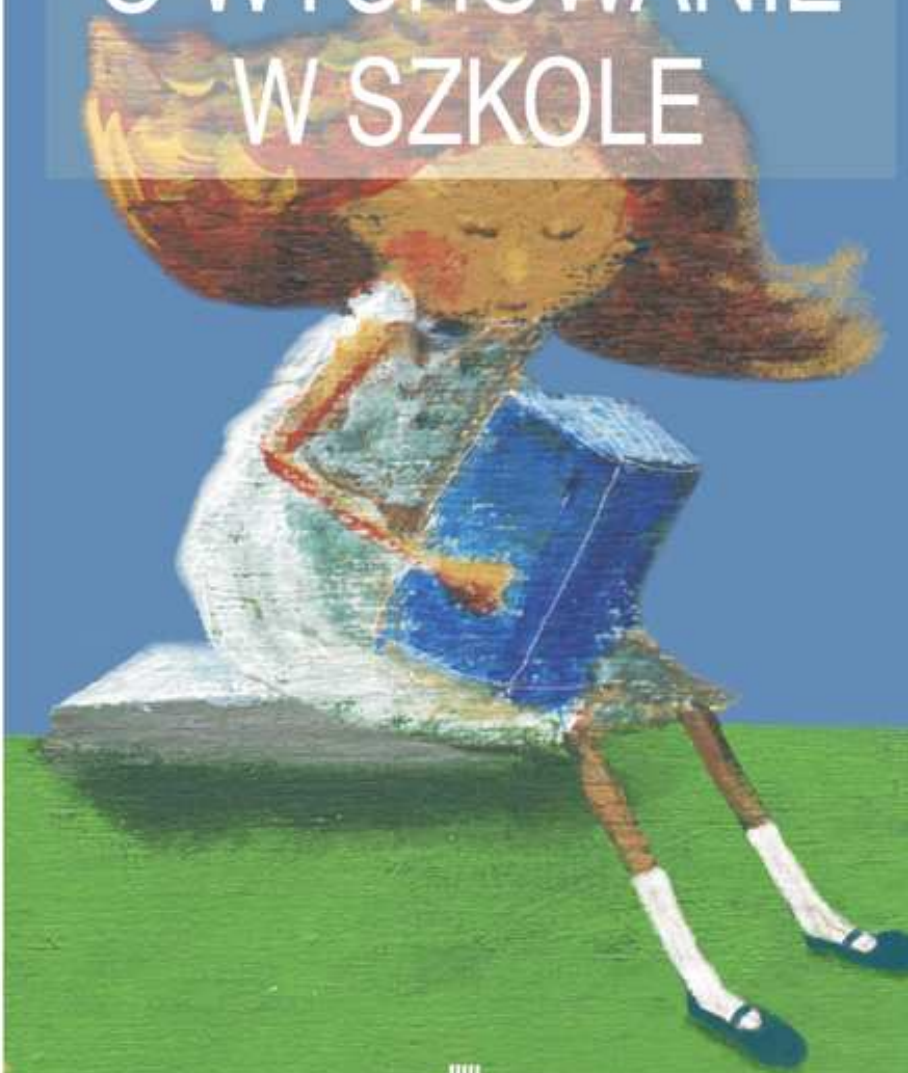

MIECZYŚŁAW ŁOBOCKI

W TROSCE
O WYCHOWANIE
W SZKOLE

W trosce o wychowanie w szkole

Mieczysław Łobocki

W trosce o wychowanie w szkole

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
Kraków 2007

© Copyright by Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2007

Redakcja wydawnicza:
Małgorzata Miller

Korekta:
Urszula Lisowska

Projekt okładki:
Ewa Beniak-Haremska

ISBN 978-83-7308-830-6

Oficyna Wydawnicza „Impuls”
30-619 Kraków, ul. Turniejowa 59/5
tel. (012) 422-41-80, fax (012) 422-59-47
www.impulsoficyna.com.pl, e-mail: impuls@impulsoficyna.com.pl
Wydanie I, Kraków 2007

Spis treści

Wstęp	9
Rozdział pierwszy	
Wychowanie z inspiracji filozofii, pedagogiki i psychologii	15
Wprowadzenie	15
Wychowanie z inspiracji filozofii personalistycznej	17
Wychowanie z inspiracji dociekań pedagogicznych	27
Wychowanie z inspiracji psychologii humanistycznej	43
Rozdział drugi	
Wartości w procesie wychowania	55
Rozumienie wartości	55
Klasyfikacja wartości	65
Prezentacja niektórych wartości uniwersalnych	68
Rola wychowania do wartości w życiu uczniów	83
Warunki skutecznego wychowania do wartości w szkole	89
Rozdział trzeci	
Wychowanie moralne w centrum uwagi nauczycieli	97
Rozumienie i potrzeba wychowania moralnego	97
Wychowanie moralne uświęcone przez tradycję	104
Klasyfikacja wartości swoistą odmianą wychowania moralnego	109

Wychowanie moralne według J. Piageta i L. Kohlberga	115
Autorytet w wychowaniu moralnym	124
Wychowanie seksualne a wychowanie moralne	132
Rozdział czwarty	
Prowadzenie rozmowy nauczycieli z uczniami	141
Co rozumie się przez rozmowę?	141
Rola rozmowy nauczycieli i uczniów w wychowaniu	146
Rodzaje rozmów nauczycieli z uczniami	150
Wymagania stawiane nauczycielom w rozmowie z uczniami	160
Przeszkody w prowadzeniu rozmowy z uczniami	168
Rozdział piąty	
Współpraca nauczycieli i rodziców w wychowaniu uczniów	175
Czym jest współpraca nauczycieli i rodziców?	176
Wychowawcze znaczenie współpracy nauczycieli i rodziców	178
Formy współpracy nauczycieli i rodziców	182
Warunki skutecznej współpracy nauczycieli i rodziców	192
Przeszkody napotymane we współpracy nauczycieli i rodziców	198
Rozdział szósty	
Badania w działaniu na usługach nauczycieli	203
Ogólna charakterystyka badań w działaniu	204
Cykliczny przebieg badań w działaniu	208
Próba konkretyzacji badań w działaniu	212
Warunki skuteczności badań w działaniu	218
Uwagi końcowe	224

Rozdział siódmy

Informacje zwrotne w pracy dydaktyczno-wychowawczej	227
Określenie i źródła informacji zwrotnych	227
Rodzaje informacji zwrotnych i ich znaczenie wychowawcze	232
Warunki poprawnego przekazu i odbioru informacji zwrotnych	237
Niekategoryzowane sposoby gromadzenia informacji zwrotnych	242
Kategoryzowane sposoby gromadzenia informacji zwrotnych	247

Rozdział ósmy

O samodoskonaleniu nauczycieli	253
Czym jest samodoskonalenie nauczycieli?	254
Potrzeba samodoskonalenia nauczycieli	261
Sposoby samodoskonalenia nauczycieli	264
Warunki skutecznego samodoskonalenia nauczycieli	272
Samodoskonalenie w pedagogicznym kształceniu nauczycieli	278

Zakończenie	285
-------------------	-----

Bibliografia	287
--------------------	-----

Wstęp

Wychowanie w polskich szkołach pozostawia wiele do życzenia. Nawet nauczyciele z wykształceniem wyższym nie radzą sobie z nim najlepiej. Spowodowane jest to wieloma przyczynami. Jedną z nich jest nierzadko brak należytego przygotowania nauczycieli do wykonywania zawodu, a zwłaszcza niemożność wykazania się przez nich rzetelną wiedzą o wychowaniu. Ale nawet gdy ją posiadają, to nie są skłonni do jej weryfikowania, czyli dostosowywania do istniejącej w klasie sytuacji wychowawczej, ani posiadanych przez nich siebie osobowości i umiejętności pedagogicznych. Towarzyszy temu zazwyczaj poczucie własnej bezradności w rozwiązywaniu napotykanym trudności wychowawczych. Te zaś ostatnio dają znać o sobie w wielu różnego typu szkołach. Niekiedy przybierają formę wręcz drastyczną i niebezpieczną. Dzieje się tak, kiedy uczniowie kierują swoją agresję w stronę nauczycieli lub gdy mamy do czynienia z tzw. szkolną falą, polegającą na biciu, wyśmiewaniu czy poniżaniu słabszych fizycznie chłopców i dziewcząt, a czasem wręcz znęcaniu się nad nimi. Do najczęstszych trudności, jakie mają nauczyciele w pracy z uczniami, należą: spóźnianie się na lekcje, wychodzenie z klasy bez pozwolenia, wagarowanie, zachowanie w sposób nadmiernie hałaśliwy, porozumiewanie się w sprawach niezwiązanych tematycznie z lekcją, bawienie się komórką, przywłaszczanie sobie cudzej własności, łączenie z wyłudzeniem pieniędzy (np. na narkotyki), niszczenie sprzętu szkolnego itp. Nic dziwnego, że wykazywanie przez nauczycieli głębokiej troski o odnowę wychowania w szkole staje się niemalże koniecznością (por. A. S. Nalaskowski, 1995).

Niniejsza książka ma dopomóc nauczycielom zapoznać się z pewnym minimum wiedzy o wychowaniu, niezbędnej dla usprawnienia pracy wychowawczej z uczniami. Książka, nawiązująca do wcześniejszych moich publikacji na temat wychowania, składa się z ośmiu rozdziałów. Każdy rozdział

stanowi względnie zamkniętą całość. Z poszczególnymi rozdziałami można się zapoznać w dowolnej kolejności, np. zgodnie ze swymi zainteresowaniami lub z uwzględnieniem innych własnych potrzeb.

Rozdział pierwszy zawiera charakterystykę wychowania z filozoficznego, pedagogicznego i psychologicznego punktu widzenia, a ściślej mówiąc, wychowania z inspiracji filozofii personalistycznej, niektórych dociekań pedagogicznych i psychologii humanistycznej.

Rozdział drugi poświęcony jest wartościom, ich rozumieniu, klasyfikacji i prezentacji oraz wychowaniu do wartości, w tym zwłaszcza roli, jaką wychowanie ma do odegrania w szkole, i warunkom niezbędnym w zapewnieniu mu oczekiwanej skuteczności.

W rozdziale trzecim mowa jest o wychowaniu moralnym jako niezwykle aktualnym zadaniu spoczywającym na nauczycielach. Najpierw charakteryzuje się tam wychowanie moralne w rozumieniu ogólnym, normatywnym i neutralnym oraz podkreśla pilne na nie zapotrzebowanie społeczne. Następnie ukazuje się wychowanie w wersji tradycyjnej i nowszej. Niemało miejsca poświęca się tu także roli autorytetu i wychowania prorodzinnego w procesie wychowania moralnego.

W rozdziale czwartym, zatytułowanym „Prowadzenie rozmów nauczycieli z uczniami”, wyjaśnia się, co rozumie się przez rozmowę i jakie znaczenie ma ona w wychowaniu. Następnie przedstawia się rodzaje rozmów nauczycieli z uczniami, wymagania stawiane nauczycielom podczas ich przeprowadzania oraz przeszkody, jakie mogą napotkać w rozmowach z uczniami.

Rozdział piąty koncentruje się na współpracy nauczycieli i rodziców. Początkowo wyjaśnia się w nim, czym jest taka współpraca i jakie przypisuje się jej znaczenie wychowawcze. Następnie przedstawia się różne indywidualne i zbiorowe formy współpracy nauczycieli i rodziców oraz niektóre warunki, od spełnienia których zależy jej skuteczność w procesie wychowania. W zakończeniu mowa jest o trudnościach, z jakimi mogą się spotkać nauczyciele i rodzice podczas wzajemnej współpracy.

Rozdział szósty dotyczy tzw. badań w działaniu, przeprowadzanych przy wydatnym lub całkowitym udziale nauczycieli. Podporządkowane są poszukiwaniu różnych innowacji pedagogicznych i sprawdzaniu ich skuteczności. W rozdziale tym – poza ogólną charakterystyką badań w działaniu, łącznie z opisem ich cyklicznego przebiegu – podejmuje się próby konkretyzacji tego

typu badań. Ponadto przedstawia się warunki skutecznego ich przeprowadzania oraz informuje o kilku ich mocnych i słabszych stronach.

Rozdział siódmy ma na celu ukazanie roli informacji zwrotnych w usprawnianiu przez nauczycieli pracy dydaktyczno-wychowawczej. Niemałe znaczenie przywiązuje się w nim do ogólnej charakterystyki informacji zwrotnych i ich źródeł. Dokonuje się względnie szczegółowego opisu tzw. pierwotnych i wtórnych tego rodzaju informacji, tj. otrzymanych w sposób bezwiedny (przypadkowy) lub rozmyślny (na osobistą prośbę nauczyciela). Omawia się również niektóre warunki poprawnego przekazu i odbioru informacji wtórnych oraz niekategoryzowane i kategoryzowane sposoby ich gromadzenia.

W rozdziale ósmym głównym przedmiotem rozważań jest samodoskonalenie nauczycieli, czyli ich praca nad sobą. W pierwszej kolejności mowa jest o tym, jak bywa ono rozumiane na ogół i co uzasadnia dążenie do samodoskonalenia w zawodzie nauczycielskim. Z kolei dokonuje się przeglądu takich sposobów samodoskonalenia, jak trening autogeny i trening relaksacji progresywnej, techniki autosugestii i wizualizacji itp. Przedstawia się również warunki skutecznej pracy nauczycieli nad sobą oraz ukazuje doniosłą rolę, jaką samodoskonalenie ma do odegrania w ich pedagogicznym samokształceniu.

Treści zawarte w poszczególnych rozdziałach książki pozwalają – jak sądzę – zrozumieć, iż wychowanie jest procesem nadzwyczaj złożonym, a tym samym zależnym od przeróżnych uwarunkowań. Oznacza to, iż na pewno nie sposób pojąć, czym jest ono istotnie, np. tylko w świetle jednej czy nawet kilku jego definicji lub teorii (koncepcji). Zachodzi z pewnością potrzeba zapoznania się z wieloma stanowiskami na temat wychowania, by wyrobić sobie o każdym z nich własne zdanie i zdobyć się na odwagę wykorzystania ich w codziennej działalności wychowawczej. Toteż zakładam, iż treści książki *W trosce o wychowanie w szkole* mogą się okazać źródłem świadomej refleksji nad wychowaniem oraz stanowić szczerą zachętę do wprowadzania zmian i ulepszeń w dotychczasowej pracy z uczniami. Nade wszystko zaś mogą dopomóc w rozumieniu tego, jak wielkie znaczenie dla usprawnienia wychowania w szkole mogą mieć m.in.:

- przywiązywanie przez nauczycieli doniosłej wagi do pełnienia funkcji *stricte* wychowawczej, w tym zwłaszcza kształtowanie postaw społeczno-moralnych uczniów, a nie koncentrowanie się wyłącznie na sprawowaniu funkcji kształcącej, czyli głównie na przekazywaniu im wiedzy, rozwijaniu zdolno-